Türk Kütüphaneciliği 15, 4 (2001), 378-398

Avrupa Birliği (AB) Ülkeleri ve Türkiye'de Halk Kütüphaneleri: Niceliksel Bir Karşılaştırma

Public Libraries in European Union (EU) Countries and Turkey: A Quantitative Comparison

Bülent Yılmaz*

Öz

Türkiye, Avrupa Birliği (AB)'nin aday ülkelerinden birisidir. Bu çalışmada, Türkiye'deki halk kütüphaneleri, kütüphane sayısı, derme, personel, kütüphaneci ve kullanıcı unsurları temelinde Avrupa Birliği ülkelerinin halk kütüphaneleri ile niceliksel açıdan karşılaştırılmıştır. Sonuçta, AB için aday ülke olan Türkiye'de halk kütüphanelerinin yukarıdaki unsurlar itibariyle AB ülkelerine göre oldukça yetersiz durumda oldukları anlaşılmıştır.

Abstract

Turkey is one of the candidate countries for European Union (EU). In this study, Turkish public libraries have been compared with European Union countries' public libraries on the base of quantitative elements like library number, collection, staff, librarian and user. As a result, Turkish public libraries are seen quite insufficient according to EU's public libraries.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Birliği, Halk Kütüphaneleri*

Keywords : *European Union, Public Libraries.*

* Doç. Dr. Bülent Yılmaz, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü Öğretim Üyesidir; e-posta: byilmaz@hacettepe.edu.tr

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme ve çöküş sürecine girmesiyle birlikte "Batı" ve "Batılılaşma" kavramları toplumsal sorunların çözümlenmesi ve toplumsal gelişme için en güçlü seçenek olarak düşünüle gelmiş, Tanzimat ve Islahat dönemleri ile İttihat ve Terakki Fırkası'nın iktidara gelişinden Cumhuriyet'in ilanına kadar geçen sürede ciddi bir ekonomik, politik, ideolojik ve kültürel yöneliş olarak varlığını güçlendirmiştir. Cumhuriyet ile başlayan süreçte ise bu 'yöneliş'in 'bütünleşme çabası' niteliğine dönüştüğü söylenebilir. Batı uygarlığının Türkiye için bizzat Mustafa Kemal Atatürk tarafından temel hedef olarak konmuş olması ve bu temelde gerçekleştirilen Latin alfabesine geçiş (1928)[1], Şapka Devrimi (1925)[2], Hilafetin Kaldırılması (1924)[3], Öğretim Birliği Yasası (1924)[4], Seçme Seçilme Hakkı (1934)[5] gibi devrimler bu konudaki kararlı adımlar olarak değerlendirilebilir. Atatürk'ün ölümünden sonra çok partili yaşama geçiş (1946), NATO'ya katılma (1952)[6] ve 1959 yılında Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na resmen üyelik başvurusunu yapması bu sürecin artık bir devlet politikası olarak benimsendiğini göstermektedir.

Başlangıcından bu yana batılılaşma karşıtı yaklaşımların da varlığını koruduğu, sürecin sancılı geliştiği, zaman zaman kesintiye uğradığı ve sorunlu dönemler geçirildiği bilinmektedir. Ancak, günümüzde bazı radikal unsurların dışında "Batılılaşma" hedefinin toplum tarafından genelde benimsenen bir tutum olduğu söylenebilir. Kuşkusuz, bu benimseyişin 'bilinçlilik' düzeyi tartışılır bir konudur.

Bu çalışma açısından önemli olan, batılılaşmanın günümüzdeki adı olan Avrupa Birliği sürecindeki Türkiye'nin, halk kütüphaneciliği ve kütüphaneleri alanında bulunduğu noktanın nesnel olarak değerlendirilmesi gereğidir. Kuşkusuz, bu çok boyutlu bir değerlendirme olmak durumundadır. Örneğin; halk kütüphanelerinin, üzerinde bulunduğu coğrafyaya ait tarihin ve kültürün beslediği gele-

---

1 3 Teşrinisani 1928 tarih ve 1353 sayılı "Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun", *Resmi Gazete* 3.11.1928. Sayı 1030.

2 25 Teşrinisani 1925 tarih ve 671 sayılı "Şapka İktisası Hakkında Kanun", *Resmi Gazete* 22.12.1341. Sayı: 230

3 3 Mart 1340 tarih ve 431 sayılı "Hilafetin İlgasına ve Hanedan-ı Osmaninin Türkiye Cumhuriyeti Memaliki Haricine Çıkarılmasına Dair Kanun", *Resmi Gazete*, 6.3.1924. Sayı: 63.

4 3 Mart 1340 tarih ve 430 sayılı "Tevhid-i Tedrisat Kanunu", *Resmi Gazete* 6.3.1924. Sayı:63.

5 5 Kanunuevvel 1934 tarih ve 2599 sayılı "Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 10. ve 11. Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun", *Resmi Gazete* 11.12.1934. Sayı 2877.

6 NATO Bakanlar Konseyi 15-20 Eylül 1951'de Türkiye'nin NATO'ya üye olarak alınmasını oybirliği ile karar vermiş ancak TBMM bu antlaşmayı 18 Şubat 1952 tarihinde onaylamıştır. (Aytepe ve diğerleri, 1999:328)

nekten kaynaklanan "ulusal kimlik" olgusu açısından irdelenmesi, şu anki genel niteliklerinin ortaya konması önemli inceleme boyutları olarak görünmektedir. Ancak, bu çalışmada, konu nicel boyutu ile ele alınacak ve Türk halk kütüphaneleri ile Avrupa Birliği ülkelerinin halk kütüphaneleri bazı sayısal veriler temelinde karşılaştırılarak değerlendirilmeye çalışılacaktır. Elbette, bu değerlendirmeden önce, kuramsal taban sağlamak amacıyla Avrupa Birliği (AB)-Türkiye ilişkileri ve AB'de halk kütüphaneleri hakkında kısa bir bilgi verilecektir. Çalışma ile amaçlanan Türkiye'nin AB sürecinde halk kütüphaneleri açısından bulunduğu noktanın belirlenmesine yardımcı olmaktır.

Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi

Avrupa Birliği'ne giden yolda 1951 *Paris Antlaşması* genelde başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir. Almanya Federal Cumhuriyeti, Belçika, Fransa, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda arasında imzalanan bu antlaşma ile kömür, demir cevheri ve hurda demir ortak pazarı açılmıştır. 1952 yılında bu ülkeler arasında *Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu* (European Coal and Steel Community-ECSC) kurulmuştur. Ortak Pazar adıyla da bilinen *Avrupa Ekonomik Topluluğu* (AET)'nu kuran antlaşma 1957 *Roma Antlaşması*dır. Aynı yıl yine bu ülkeler arasında imzalanan bir başka antlaşma ile de Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kurulmuştur. Altı ülke tarafından imzalanan bu antlaşmalarla kurulan Avrupa Birliği'nin genişleme sürecinde, 1973 yılında Danimarka, İrlanda ve İngiltere, 1981'de Yunanistan, 1986 yılında Portekiz ve İspanya ve 1995 yılında da Avusturya, Finlandiya ve İsveç Birliğe katılmışlardır. 1986 yılında tek pazarı hedefleyen Birlik *Avrupa Tek Senedi*' ni imzalamıştır. 1991'de Maastrich'te müzakerelerine başlanan ve 1992 yılında imzalanan *Avrupa Birliği Antlaşması* 1993'te yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşma ile üye ülkeler parasal birlik, Avrupa yurttaşlığı, diplomatik işbirliği, ortak savunma ve iç güvenlik konularında iddialı bir program ortaya koymuşlardır (http://abgs.gov.tr).

1998 yılında Bulgaristan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Latvia, Litvanya, Malta, Polonya, Romanya, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya ve Türkiye Avrupa Birliği'ne katılım için başvurmuşlardır. Bu ülkelerden Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Polonya ve Slovenya Avrupa Komisyonu tarafından aynı yıl içinde Birliğe *öncelikli adaylar* olarak önerilmiştir (http://europa.eu.int/comm/enlargement/intro/index.htm).

Üyelik için başvuran bu yeni 13 aday ülke ile Avrupa Birliği'nin yüzölçümünün %34 ve nüfusunun da 105 milyon artacağı hesaplanmaktadır.

Avrupa Birliği'nin içinde yer alan kuruluşlar ise şunlardır:

1. Avrupa Parlamentosu
2. Avrupa Konseyi
3. Avrupa Komisyonu
4. Adalet Divanı
5. Sayıştay
6. Ekonomik ve Sosyal Komite
7. Bölgeler Komitesi
8. Avrupa Yatırım Bankası
9. Avrupa Para Enstitüsü
10. Avrupa Merkez Bankası

(http://www.abgs.gov.tr)

Türkiye AB'ye 1998 yılında yaptığı başvuru ile aday ülke statüsü kazanmış olmasına karşın, Birlik ile ilişkilerinin tarihi 1959 yılına kadar uzanmaktadır. Türkiye AB'ye ilk başvurusunu 1959 yılında yapmış, ilişkiler 12 Eylül 1963 yılında imzalanan ve 1 Aralık 1964'te yürürlüğe giren *Ankara Anlaşması* ile bir temele oturmuştur. Bu anlaşma ile Gümrük Birliği'nin aşamalı olarak oluşturulması ve tarafların ekonomik politikalarını birbirlerine yaklaştırmaları hedeflenmiştir. Anlaşmaya işlerlik kazandıracak kararları almak üzere bir *Ortaklık Konseyi* kurulmuştur. Ayrıca, Ankara Anlaşmasına, 1970 yılında çeşitli düzenlemeleri hükme bağlayan "Katma Protokol" eklenmiştir. 1986 yılında AET-Türkiye Ortaklık Konseyi Toplantısı gerçekleştirilmiştir (http://abgs.gov.tr; Sağlamtunç, 1989: 176).

1987'de AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunan Türkiye'ye aynı yıl mali yardım başlatılmıştır. Türkiye 1996 yılında *Gümrük Birliği*'ne alınmıştır (DİE, 1999: III).

1997 yılında Lüksemburg'da yapılan Avrupa Birliği Zirvesi'nde Türkiye'nin tam üyeliği ehliyeti bir kez daha onaylanmıştır. Halen aday ülke statüsünde olan Türkiye 2001 yılında "Ulusal Programını" oluşurmuş ve açıklamıştır (http://abgs.gov.tr). Bu belgede, hemen her konuda Türkiye'nin AB'ye uyum için gerçekleştireceği değişiklikler kaynakları, süreleri ve yöntemleriyle açıklanmaktadır. Birlik yayımlanan bu belgeyi inceleme ve izlemeye almıştır.

Avrupa Birliği ve Halk Kütüphaneleri

AB'nin genelde kütüphane ve özel olarak da halk kütüphanelerini "kültür" ve "enformasyon toplumu" kavramları çerçevesinde değerlendirdiği söylenebilir. Sağlamtunç (1989)'un ayrıntısı ile ele aldığı üzere, AB daha başlangıçta bir kültür politikası oluşturmuş, üye ülkelerin kültür bakanları ve diğer yetkililerinin katılımı ile çeşitli programlar gerçekleştirilmiş ve kütüphaneler de bu programların önemli parçaları olmuşlardır. Özellikle, AB Kültür Programı'nın beş alanından birisi olan "Avrupa Kültür Alanının Yaratılması" maddesinin içinde kütüphane ve yayın konuları ele alınmaktadır.

Son yıllarda ise kütüphaneler "enformasyon toplumu" olgusu içinde değerlendirilmektedir. Moore (2000:65-72)'ın belirttiği gibi, Avrupa Komisyonu'nun üye

ülkelerde enformasyon toplumunun geliştirilmesini destekleyen tutum ve politikaları ve bunlara dayalı plan ve programlar doğal olarak kütüphaneleri içermektedir. Her üye ülke bu plan, program ve projeler çerçevesinde halk kütüphanelerini geliştirme çabasına girmişlerdir. Tüm Avrupa Birliği ülkelerinin kütüphanelerin enformasyon toplumunda oynayacakları rollerle ilgili çalışmalar yaptıkları söylenebilir (Aslan, 2000: 217).

Avrupa Kütüphane, Enformasyon ve Dokümantasyon Dernekleri Örgütü (EBLIDA)' nün *Avrupa'daki Kütüphane Mevzuatı ve Politikası Üzerine (http://culture.coe.fr/books/eng/ecubook%20r.3.htm)* hazırladığı rehberde Avrupa Birliği'nin kütüphaneler konusundaki yasa oluşturma ve politika belirleme ölçütleri değerlendirilmektedir. Avrupa Konseyi'nin diğer bazı yayınları (Council of Europe, 1996; 1998; 1999; 2000) da AB'nin kütüphaneler konusundaki yaklaşımını çeşitli boyutlarıyla ortaya koyan yapıtlardır.

Avrupa Birliği'nin, özellikle, halk kütüphaneleri hakkındaki yaklaşımlarına açıklık getiren kaynaklardan birisi 1996 yılında Kopenhag'da yapılan "Halk Kütüphaneleri ve Bilgi Toplumu" adlı toplantıdır (Commission of European Communities, 1997). Aslan (1998: 308)'ın da belirttiği üzere, bu belgelerde;

> *"demokratik bir kurum olarak nitelenen halk kütüphanelerinin bilgi toplumundaki rolü tanımlanırken bilginin toplanması, korunması, düzenlenmesi ve sunulması biçimindeki geleneksel tanımından uzaklaşılmamakla birlikte, kültür mirasına erişim ve bilgiden yana varsıl olanla yoksul olan arasındaki uçurumu kapamada üzerlerine düşen rol vurgulanmıştır."*

Benzer biçimde, 1998 yılında Kültür, Gençlik ve Medya Komitesi'nin Avrupa Parlamentosu'na sunduğu "Modern Dünyada Kütüphanelerin Rolü" adlı raporda da halk kütüphanelerinin toplumsal eşitlik açısından önemi dile getirilmiştir (Martin, 1998).

Kısaca, AB'de halk kütüphaneleri "Avrupa Kültürü"nün oluşturulmasında ve bilgiye erişimde olası eşitsizliklerin giderilmesinde rol alacak kurumlar olarak değerlendirilmektedir.

Oysa, Türkiye'nin hazırladığı ve her alanda büyük bir dönüşümü sağlayacağı iddiası ile AB'ye sunduğu oldukça kapsamlı sayılabilecek "Ulusal Program"da (www.abgs.gov.tr) halk kütüphanelerinden hiç söz edilmemektedir. Genelde, kütüphane konusunu içermesi beklenen Bilim ve Araştırma, Kültür ve Görsel İşitsel Politikalar, Eğitim, Staj ve Gençlik, Bilgi Toplumu Hizmetleri gibi bölümlerde ne kütüphane ne de halk kütüphanelerine değinilmektedir. Ulusal Programa yansıyan bu anlayışın nedenlerini ve sonuçlarını tartışmak oldukça önemli görünmekle birlikte, bu, bir başka çalışmanın konusudur.

Avrupa Birliği ve Türkiye'deki Halk Kütüphanelerinde Niceliksel Durum

Gerek AB gerekse Türkiye'deki halk kütüphanelerine ilişkin yapılacak değerlendirmelerde nitelik ve nicelik, kuşkusuz, birbirinden ayrı düşünülemeyecek unsurlardır. Bu çalışmada, daha önce de söylendiği üzere, konunun yalnızca nicelik boyutu irdelenmeye çalışılacaktır. Böyle bir çalışma ile incelenen konuda somut veriler sağlanacağı ve nitelik unsuruna ilişkin çalışmalara temel oluşturulacağı söylenebilir.

Genel Karşılaştırma

AB ülkeleri ve Türkiye'deki halk kütüphanelerine ilişkin olarak kütüphane sayısı, bu kütüphanelerdeki kitap sayısı, üye sayısı, personel sayısı ve kütüphaneci sayılarını içeren tablo (Tablo 1) aşağıdadır:

Tablo 1. AB Ülkeleri ve Türkiye'deki Halk Kütüphanelerine İlişkin Genel Veriler[7]

Ülkeler	*Nüfus* (1996)	*Halk Küt. Sayısı* (1997)	*Halk Küt. Kitap Sayısı* (1997)	*Halk Küt. Kayıtlı Üye Sayısı** (1997)	*Halk Küt. Personel Sayısı* (1997)	*Halk Küt. Kütüphaneci Sayısı* (1997)
Belçika	10 143 000	1 490	30 531 000	2 310 000	3 940	2 580
Danimarka	5 251 000	892	31 433 000	-	4 942	2 208
Almanya	81 818 000**	14 372	149 205 000	9 935 000	11 183	10 126
Yunanistan	10 465 000	829	9 088 000	2 286 000	1 834	1 029
İspanya	39 242 000	3 600	32 750 000	6 066 000	6 608	4 139
Fransa	58 256 000	2 577	89 766 000	4 605 000	12 864	4 890
İrlanda	3 616 000	351	11 212 000	848 000	1 328	247
İtalya	57 333 000	2 155	41 474 000	6 756 000	23 840	5 984
Lüksemburg	413 000	5	528 000	-	153	38
Hollanda	15 494 000	1 130	41 489 000	4 346 000	8 408	2 510
Avusturya	8 055 000	2 016	9 110 000	929 000	9 362	776
Portekiz	9 921 000	219	4 842 000	-	756	219
Finlandiya	5 117 000	1 202	36 832 000	2 516 000	4 232	1 490
İsveç	8 838 000	1 702	46 295 000	172 000	6 293	2 486
İngiltere	58 694 000	5 183	131 680 000	33 630 000	26 843	6 552
Türkiye	***61 536 000******	***1 310***	***11 296 391***	***970 316***	***3 161***	***342********

*Bu sütunda yer alan verilerden İspanya'ya ilişkin veri 1996, Fransa, İtalya ve İsveç'e ilişkin veriler de 1990 yıllarına aittir.

** Eski Doğu Almanya nüfusu dahil.

*** Yıl ortası geçici nüfus tahmini (DİE, 1999).

**** Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'nden Berrin Acar ile 23.10.2001 tarihinde yapılan görüşmede alınan sayı.

Kaynak: United Nations, 2000; UNESCO, 1999; DİE, 1999; DİE, 1998; (23.10.2001) ; www.kutphanelergm.gov.tr; Statistisches Bundesamt, 1999.

7 Bundan sonraki tablolarda Tablo 1'de kullanılan veriler temel alınmıştır. *Verilerin ait olduğu yıllar* bu tabloda verildiğinden diğer tablolarda *tekrar edilmeyecektir.*

Tablo 1 verilerine göre, Türkiye AB ülkeleri içinde Almanya'dan sonra en büyük nüfusa sahip ülkedir. Nüfus olarak kendisine en yakın ülkeler Fransa, İtalya ve İngiltere'dir. AB ülkeleri nüfus büyüklüklerine orantılı olarak farklı sayıda halk kütüphanesine, bu kütüphanelerde bulunan kitap sayısına, üyeye, personele ve kütüphaneciye sahip görünmektedirler. Doğal olan bu durumda Türkiye'ye ilişkin veriler istisnai nitelik taşımaktadır. Yani, Türkiye Tablo 1'de sunulan halk kütüphanelerine ilişkin veriler itibariyle nüfus olarak kendisine en yakın olan dört ülkeden de olumsuz bir görüntüye sahip bulunmaktadır. Hemen her unsurda ilgili ülkelerle Türkiye arasında, Türkiye'nin aleyhine olmak üzere büyük farklılıklar söz konusudur. Bu farklılıkların düzeyi aşağıda her bir unsura ilişkin değerlendirmelerde daha açık bir biçimde ortaya çıkacaktır.

Halk Kütüphanelerinin Hizmet Vermekle Yükümlü Oldukları Nüfus Büyüklükleri

Bir ülkedeki halk kütüphanesi sisteminin nicelik açısından yeterliliğinde temel ölçütlerden birisi olarak kabul edilen, bir halk kütüphanesinin hizmet vermekle yükümlü olduğu ortalama nüfus büyüklüklerine ilişkin veriler Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. AB Ülkeleri ve Türkiye'de Halk Kütüphanelerinin Hizmet Vermekle Yükümlü Oldukları Nüfus Büyüklükleri

	Nüfus	Halk Kütüphanesi Sayısı	Bir Halk Kütüphanesinin Hizmet Verdiği Nüfus
Belçika	10 143 000	1 490	6 807
Danimarka	5 251 000	892	5 887
Almanya	81 818 000	14 372	5 693
Yunanistan	10 465 000	829	12 624
İspanya	39 242 000	3 600	10 900
Fransa	58 256 000	2 577	22 606
İrlanda	3 616 000	351	10 302
İtalya	57 333 000	2 155	26 605
Lüksemburg	413 000	5	82 600
Hollanda	15 494 000	1 130	13 711
Avusturya	8 055 000	2 016	3 995
Portekiz	9 921 000	219	45 301
Finlandiya	5 117 000	1 202	4 257
İsveç	8 838 000	1 702	5 193
İngiltere	58 694 000	5 183	11 324
Türkiye	***61 536 000***	***1 310***	***46 974***

Kaynak: United Nations 2000; UNESCO 1999; DİE 1999; DİE 1998; www.kutuphanelergm.gov.tr

Yaklaşık 400 000 nüfusa sahip Lüksemburg dışında, Türkiye'de bir halk kütüphanesinin hizmet verdiği nüfus büyüklüğü AB ülkelerininkinden oldukça fazladır. Türkiye'ye yakın tek büyüklük Portekiz'e ait görünmektedir. Diğer ülkeler-

le Türkiye arasında bu konudaki fark katlarla ifade edilebilecek düzeydedir. Örneğin; Türkiye'deki bir halk kütüphanesi Yunanistan'dakine göre yaklaşık 40, Avusturya'dakine göre 13, Finlandiya'dakine göre 12 ve İngiltere'dekine göre de 5 kat daha büyük bir nüfusa hizmet vermeye çalışmaktadır. Lüksemburg ve Portekiz dışında Türkiye ile AB ülkeleri arasında bu konudaki fark en az iki kattır. Çok yakın nüfusa sahip İngiltere'de 5 183, Fransa'da 2 577 ve İtalya'da 2 155 tane halk kütüphanesi var iken, Türkiye'de bu sayı 1 310'dur. Kısaca, hizmet vermekle yükümlü olunan nüfus büyüklüğü açısından Türkiye ile AB ülkelerindeki halk kütüphaneleri arasında önemli düzeylerde farklılık olduğu görülmektedir.

Konuya IFLA standartları (IFLA 1986) temelinde bakmak yeni ve nesnel değerlendirmeleri olanaklı kılacaktır.

Tablo 3. IFLA Standartlarına Göre AB Ülkeleri ve Türkiye'de Halk Kütüphanesi Sayıları.

Ülkeler	*Nüfus*	*Halk Kütüphanesi Sayısı*	*IFLA'ya Göre Olması Gereken**	*Fark*	*Fark Oranı (%)*
Belçika	10 143 000	1 490	1 014	476	46,9
Danimarka	5 251 000	892	525	367	69,9
Almanya	81 818 000	14 372	8 181	6 191	75,7
Yunanistan	10 465 000	829	1 046	(-) 217	(-) 20,7
İspanya	39 242 000	3 600	3 924	(-) 324	(-) 8,2
Fransa	58 256 000	2 577	5 826	(-) 3 249	(-) 55,8
İrlanda	3 616 000	351	362	(-) 11	(-) 3,0
İtalya	57 333 000	2 155	5 733	(-) 3 578	(-) 62,4
Lüksemburg	413 000	5	41	(-) 36	(-) 87,5
Hollanda	15 494 000	1 130	1 549	(-) 419	(-) 27,0
Avusturya	8 055 000	2 016	805	1 211	66,5
Portekiz	9 921 000	219	992	(-) 773	(-) 77,9
Finlandiya	5 117 000	1 202	512	690	134,8
İsveç	8 838 000	1 702	883	819	92,7
İngiltere	58 694 000	5 183	5 869	(-) 686	(-) 11,7
Türkiye	***61 536 000***	***1 310***	***6 154***	***(-) 4 844***	***(-) 78,7***

* Her 10 000 kişiye bir kütüphane olarak hesaplanmıştır. (IFLA 1986).
Kaynak: United Nations, 2000; UNESCO, 1999; DİE, 1999; DİE, 1998; www.kutuphanelergm.gov.tr.

Tablo 3 verilerine göre, 15 AB ülkesinden dokuzunda halk kütüphanesi sayısı açısından IFLA standartları tutturulamamış görünmektedir. Standarta uzaklıkları farklı oranda olmakla birlikte, bir bütün olarak AB bu konuda olumlu bir görüntü oluşturamamaktadır. Daha açık bir deyişle, AB'de bazı ülkeler IFLA standartının bir hayli üzerine çıkarken, bazıları da o ölçüde standartın altında kalmışlardır. Örneğin; Finlandiya bu standartı %134,8, İsveç %92,7, Almanya %75,7 ve Danimarka % 69,9 oranında aşarken, Lüksemburg bu standartın %87,5, Portekiz % 77,9, İtalya %62,4 ve Fransa da %55,8 oranında uzağındadır. Buna karşın, çok küçük bir nüfusa sahip olması nedeniyle Lüksemburg'u değerlendirme dışında tutarsak, Türkiye yine de AB'ye göre halk kütüphanesi sayısında standartın en

uzağındaki ülkedir. Bu konuda kendisine en yakın ülke Portekiz'dir. Kuşkusuz, AB'de birçok ülkenin bu standartı yakalayamamış olması Türkiye'nin bu konudaki olumsuz görüntüsünü hafifletmemektedir.

Derme

Halk kütüphanesi için derme, verilen hizmetin niteliğini doğrudan etkileyen bir unsur anlamına gelmektedir. Dermenin büyüklüğü de bu unsurun önemli bir boyutu olarak kabul edilmektedir.

Tablo 4. AB Ülkeleri ve Türkiye'de Halk Kütüphanelerindeki Ortalama Kitap Derme Büyüklükleri

Ülkeler	*Halk Kütüphanelerindeki Kitap Sayısı*	*Halk Kütüphanesi Sayısı*	*Kütüphane Başına Düşen Kitap Sayısı*
Belçika	30 531 000	1 490	20 491
Danimarka	31 433 000	892	35 238
Almanya	149 205 000	14 372	10 382
Yunanistan	9 088 000	829	10 962
İspanya	32 750 000	3 600	9 097
Fransa	89 766 000	2 577	34 833
İrlanda	11 212 000	351	31 943
İtalya	41 474 000	2 155	19 245
Lüksemburg	528 000	5	105 600
Hollanda	41 489 000	1 130	36 716
Avusturya	9 110 000	2 016	4 519
Portekiz	4 842 000	219	22 109
Finlandiya	36 832 000	1 202	30 642
İsveç	46 295 000	1 702	27 200
İngiltere	131 680 000	5 183	25 406
Türkiye	***11 296 391***	***1 310***	***8 623***

Kaynak: United Nations, 2000; UNESCO, 1999; DİE, 1999; DİE, 1998; www.kutuphanelergm.gov.tr

Tablo 4'e göre, Türkiye'nin bir halk kütüphanesinin sahip olduğu ortalama kitap sayısı açısından Avusturya dışında AB ülkelerinin gerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, Avusturya'nın Türkiye'nin sekizde bir nüfusuna sahip olduğu göz den kaçırılmamalıdır. Bir önceki tabloda olduğu gibi, bu konudaki farklar da katlarla ifade edilebilecek düzeydedir. Örneğin; Hollanda'da halk kütüphaneleri ortalama 36 716, Danimarka'da 35 238 kitaba sahip iken, Türkiye'de halk kütüphanelerinin sahip olduğu dermenin büyüklüğü yaklaşık 9 000 ile sınırlıdır. Her ne kadar bu çalışma kapsamına girmese de Türkiye'deki halk kütüphanesi dermelerinin son derece niteliksiz oldukları bilinmektedir. Akılcı bir ayıklama politikası ve uygulaması olmadığı için dermelerin önemli bir bölümü çok eski yıllara ait hiç kullanılmayan kitaplardan oluşmaktadır. Dolayısıyla, bu durum dikkate alındı-

ğında Türkiye'deki halk kütüphanelerine ait ortalama derme büyüklüklerinin bugünkü görüntüsünün gerçekte daha da olumsuz olduğu söylenebilir. AB ülkeleri içinde ortalama halk kütüphanesi dermesi 10 000'den aşağı olan yalnızca iki ülke bulunmaktadır. Türkiye ile AB ülkelerindeki halk kütüphanelerinin hizmet verdikleri nüfus büyüklükleri arasındaki büyük fark düşünüldüğünde Türk halk kütüphanelerinin ortalama derme büyüklüğünün yetersizliği daha da anlaşılır olmaktadır.

Konuya farklı bir boyut getiren ve derme büyüklüklerini IFLA standartları temelinde değerlendirmemizi sağlayacak veriler Tablo 5'de yer almaktadır.

Tablo 5. IFLA Standartlarına Göre AB Ülkeleri ve Türkiye'de Derme Durumu

Ülkeler	*Nüfus*	*Halk Kütüphanelerindeki Kitap Sayısı*	*IFLA'ya Göre Olması Gereken**	*Fark*	*Fark Oranı (%)*
Belçika	10 143 000	30 531 000	20 246 000	10 285 000	50,8
Danimarka	5 251 000	31 433 000	10 502 000	20 931 000	199,3
Almanya	81 818 000	149 205 000	163 636 000	(-) 14 431 000	(-) 8,8
Yunanistan	10 465 000	9 088 000	20 930 000	(-) 11 842 000	(-) 56,6
İspanya	39 242 000	32 750 000	78 484 000	(-)45 734 000	(-) 58,3
Fransa	58 256 000	89 766 000	116 512 000	(-) 26 746 000	(-) 22,9
İrlanda	3 616 000	11 212 000	7 232 000	3 980 000	55,0
İtalya	57 333 000	41 474 000	114 666 000	(-) 73 192 000	36,2
Lüksemburg	413 000	528 000	826 000	(-) 298 000	(-) 36,1
Hollanda	15 494 000	41 489 000	30 988 000	10 501	33,9
Avusturya	8 055 000	9 110 000	16 110 000	(-) 7 000 000	(-) 43,4
Portekiz	9 921 000	4 842 000	19 842 000	(-) 15 000 000	(-) 75,6
Finlandiya	5 117 000	36 832 000	10 234 000	26 598 000	259,9
İsveç	8 838 000	46 295 000	17 676 000	28 619 000	161,9
İngiltere	58 694 000	131 680 000	117 388 000	14 292 000	12,2
Türkiye	***61 536 000***	***11 296 391***	***123 072 000***	***(-)111 775 609***	***(-) 90,8***

* Kişi başına 2 kitap olarak hesaplanmıştır. (IFLA 1986)

Kaynak: United Nations 2000; UNESCO 1999; DİE 1999; DİE 1998; www.kutuphanelergm.gov.tr

Halk kütüphanelerinde derme büyüklüğü konusunda bazı AB ülkelerinin IFLA standardını yakalayamadıkları görülmektedir. Kütüphane sayılarında olduğu gibi bu konuda da Portekiz ilk sırayı almakta ve standardın %75,6 oranında uzağında bulunmaktadır. Aynı biçimde İspanya, Yunanistan ve Avusturya'nın olumsuz durumları dikkat çekicidir. Buna karşın, derme büyüklüğü standardın oldukça üzerinde olan AB ülkeleri de vardır. Bunlardan, Finlandiya'nın, standardı %259,9, Danimarka'nın %199,3 ve İsveç'in %161,9 oranında aştığı anlaşılmaktadır. Türkiye'nin derme konusunda IFLA standardının en uzağındaki ülkenin (Portekiz) dahi gerisinde olduğu ve standardı tutturması için dermesini yaklaşık şimdikinin iki katına çıkarması gerektiği görülmektedir.

Personel

Türkiye'deki halk kütüphanelerinin genelde en sorunlu yapısal unsuru olarak kabul edilen personele ilişkin karşılaştırmalı veriler Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 6. AB Ülkeleri ve Türkiye'deki Halk Kütüphanelerinde Ortalama Personel Sayıları

Ülkeler	*Halk Kütüphanesi Sayısı*	*Halk Kütüphanelerindeki Personel Sayısı*	*Kütüphane Başına Düşen Personel Sayısı*
Belçika	1 490	3 940	2,6
Danimarka	892	4 942	5,5
Almanya	14 372	11 183	0,8
Yunanistan	829	1 834	2,2
İspanya	3 600	6 608	1,8
Fransa	2 577	12 864	5,0
İrlanda	351	1 328	3,8
İtalya	2 155	23 840	11,1
Lüksemburg	5	153	30,6
Hollanda	1 130	8 408	7,4
Avusturya	2 016	9 362	4,6
Portekiz	219	756	3,4
Finlandiya	1 202	4 232	3,5
İsveç	1 702	6 293	3,7
İngiltere	5 183	26 843	5,2
Türkiye	***1 310***	***3 161***	***2,4***

Kaynak: United Nations, 2000; UNESCO, 1999; www.kutuphanelergm.gov.tr

Türkiye'nin, bir halk kütüphanesine düşen ortalama personel sayısı açısından Almanya, Yunanistan ve İspanya dışındaki AB ülkelerinden geride olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, aradaki farkın diğer yapısal unsurlara göre daha az olduğu söylenebilir. Buna karşın, bazı AB ülkeleri ile farkın büyüklüğü de dikkati çekmektedir. Örneğin; halk kütüphanesi başına düşen ortalama personel sayısı İtalya'da 11,1, Hollanda'da 7,4, Danimarka'da 5,5 ve İngiltere'de 5,2 iken, Türkiye için bu oran 2,4'dir.

Kütüphane başına düşen personelin niceliksel değerlendirmesini nüfus temelinde yapmak konuyu daha anlamlı duruma getirecektir.

Tablo 7. AB Ülkeleri ve Türkiye'de Bir Kütüphane Personelinin Hizmet Vermekle Yükümlü Olduğu Nüfus Büyüklükleri

Ülkeler	*Nüfus*	*Halk Kütüphanelerindeki Personel Sayısı*	*Bir Personelin Hizmet Verdiği Nüfus Büyüklüğü*
Belçika	10 143 000	3 940	2 574
Danimarka	5 251 000	4 942	1 062
Almanya	81 818 000	11 183	7 316
Yunanistan	10 465 000	1 834	5 706
İspanya	39 242 000	6 608	5 938
Fransa	58 256 000	12 864	4 529
İrlanda	3 616 000	1 328	2 723
İtalya	57 333 000	23 840	2 405
Lüksemburg	413 000	153	2 699
Hollanda	15 494 000	8 408	1 843
Avusturya	8 055 000	9 362	860
Portekiz	9 921 000	756	13 123
Finlandiya	5 117 000	4 232	1 209
İsveç	8 838 000	6 293	1 404
İngiltere	58 694 000	26 843	2 186
Türkiye	***61 536 000***	***3 161***	***19 467***

Kaynak: United Nations, 2000; UNESCO, 1999; DİE, 1999; DİE, 1998; www.kutuphanelergm.gov.tr

Görüldüğü gibi, AB ülkelerinde, Portekiz dışında, bir kütüphane personelinin hizmet vermekle yükümlü olduğu nüfus büyüklüğü 5 000'i aşmazken, bu sayı Türkiye için yaklaşık 20 000'dir. Birçok AB ülkesinde bir personele düşen nüfus 1-2 bin civarında görünmektedir. Bu konuda Türkiye'ye en yakın sayı (13 123) Portekiz'e, AB içinde en olumlu görüntü de Avusturya'ya (860) aittir. Bir önceki tabloda (Tablo 7) fazla görünmeyen farkın nüfus temel alındığında oldukça yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 8. IFLA Standartlarına Göre AB Ülkeleri ve Türkiye'de Personel Durumu

Ülkeler	*Nüfus*	*Halk Kütüphanelerindeki Personel Sayısı*	*IFLA'ya Göre Olması Gereken**	*Fark*	*Fark Oranı (%)*
Belçika	10 143 000	3 940	4 057	(-) 117	(-) 2,9
Danimarka	5 251 000	4 942	2100	2 842	135,3
Almanya	81 818 000	11 183	32 727	(-) 21 544	(-) 65,8
Yunanistan	10 465 000	1 834	4 186	(-) 2 352	(-) 56,2
İspanya	39 242 000	6 608	15 697	(-) 9 089	(-) 57,9
Fransa	58 256 000	12 864	23 302	(-) 11 418	(-) 44,8
İrlanda	3 616 000	1 328	1 446	(-)118	(-) 8,2
İtalya	57 333 000	23 840	22 933	907	3,9
Lüksemburg	413 000	153	165	(-) 12	(-) 7,3
Hollanda	15 494 000	8 408	6 198	2 210	35,6
Avusturya	8 055 000	9 362	3 222	6 140	190,6
Portekiz	9 921 000	756	3 968	(-) 3 212	(-) 80,9
Finlandiya	5 117 000	4 232	2 047	2 185	106,7
İsveç	8 838 000	6 293	3 535	2 758	78,0
İngiltere	58 694 000	26 843	23 478	3 365	14,3
Türkiye	***61 536 000***	***3 161***	***24 614***	***(-) 21 453***	***(-) 87,1***

* 2 500 kişiye 1 personel olarak hesaplanmıştır (IFLA 1986).

Kaynak: United Nations, 2000; UNESCO, 1999; DİE, 1999; DİE, 1998; www.kutuphanelergm.gov.tr

Tablo 8'deki veriler de IFLA standartları temelinde daha önce başka unsurlara ilişkin olarak yapılan değerlendirmelerde ortaya çıkan yapıya benzer bir niceliksel yapıyı yansıtmaktadır. Farklı oranlarda olmakla birlikte, AB ülkelerinin yarıdan fazlası, personel konusunda standardın altında görünmektedir. Diğer unsurlarda olduğu gibi, personel niceliği açısından da Portekiz en sorunlu ülke görünümündedir. Belçika, Almanya, Yunanistan, İspanya, Fransa, İrlanda ve Lüksemburg standardı yakalayamayan diğer ülkelerdir. Buna karşın, Danimarka, Avusturya, Finlandiya ve İsveç standardın bir hayli üzerinde oranlara sahiptir. Türkiye diğer unsurlardaki gibi, AB'nin yine gerisindedir. IFLA standardını yakalayabilmesi için şu anki toplam personel sayısını yaklaşık %87 oranında artırması gerekmektedir.

Soruna bir de kütüphaneci personel açısından bakmak yararlı olacaktır.

Tablo 9. AB Ülkeleri ve Türkiye'de Halk Kütüphanelerindeki Ortalama Kütüphaneci Sayıları

Ülkeler	*Halk Kütüphanesi Sayısı*	*Halk Kütüphanelerindeki Kütüphaneci Sayısı*	*Kütüphane Başına Düşen Kütüphaneci Sayısı*
Belçika	1 490	2 580	1,7
Danimarka	892	2 208	2,5
Almanya	14 372	10 126	0,7
Yunanistan	829	1 029	1,2
İspanya	3 600	4 139	1,1
Fransa	2 577	4 890	1,9
İrlanda	351	247	0,7
İtalya	2 155	5 984	2,8
Lüksemburg	5	38	7,6
Hollanda	1 130	2 510	2,2
Avusturya	2 016	776	0,4
Portekiz	219	219	1,0
Finlandiya	1 202	1 490	1,2
İsveç	1 702	2 486	1,5
İngiltere	5 183	6 552	1,3
Türkiye	***1 310***	***342***	***0,3***

Kaynak: United Nations, 2000; UNESCO, 1999; www.kutuphaneler.gov.tr

Halk kütüphanelerinde kütüphane başına düşen kütüphaneci sayısında Türkiye AB ülkelerinin tümünün gerisinde bulunmaktadır. Kendisine yakın sayılara sahip ülkeler (Almanya, İrlanda ve Avusturya) olmakla birlikte, aradaki farkın çok yüksek olduğu ülkeler (Lüksemburg, İtalya ve Danimarka) de bulunmaktadır. AB ülkelerinde halk kütüphanelerinde bir kütüphaneciden az ortalamaya sahip üç ülke bulunmaktadır. Burada belirtilmesi gereken en önemli nokta, Türkiye'nin bu konuda sahip bulunduğu oranın AB'nin en düşük oranına sahip olması gerçeğidir. Ayrıca, AB ülkelerindeki halk kütüphanelerinde kütüphaneci dışı personelin de daha fazla olduğu düşünülürse, burada kütüphaneciye ilişkin sayıların Türkiye açısından olumsuzluk derecesi artmaktadır. Ayrıca, kütüphaneci or-

talamasına ilişkin gerçekçi bir başka değerlendirmenin hizmet verilen nüfus temelinde yapılması gerektiği söylenebilir. Buna ilişkin tablo (Tablo 10) aşağıdadır:

Tablo 10. AB Ülkeleri ve Türkiye'de Bir Kütüphanecinin Hizmet Verdiği Nüfus Büyüklüğü

Ülkeler	*Nüfus*	*Halk Kütüphanelerindeki Kütüphaneci Sayısı*	*Bir Kütüphanecinin Hizmet Verdiği Nüfus Büyüklüğü*
Belçika	10 143 000	2 580	3 931
Danimarka	5 251 000	2 208	2 378
Almanya	81 818 000	10 126	8 080
Yunanistan	10 465 000	1 029	10 170
İspanya	39 242 000	4 139	9 481
Fransa	58 256 000	4 890	11 913
İrlanda	3 616 000	247	14 640
İtalya	57 333 000	5 984	9 581
Lüksemburg	413 000	38	10 868
Hollanda	15 494 000	2 510	6 173
Avusturya	8 055 000	776	10 380
Portekiz	9 921 000	219	45 301
Finlandiya	5 117 000	1 490	3 434
İsveç	8 838 000	2 486	3 555
İngiltere	58 694 000	6 552	8 958
Türkiye	***61 536 000***	***342***	***179 930***

Kaynak: United Nations, 2000; UNESCO, 1999; DİE, 1999; DİE, 1998; www.kutuphanelergm.gov.tr

Türkiye'deki halk kütüphanelerinde çalışan bir kütüphaneci AB ülkeleri içinde en fazla nüfusa hizmet veren ülkenin (Portekiz) kütüphanecisinden 4 kat daha fazla nüfusa hizmet vermektedir. Bu farkın 76 kata çıktığı (Danimarka) görülmektedir. Bir başka deyişle, Danimarka'da bir kütüphaneci yaklaşık 2 500 kişiye hizmet verirken, Türkiye'deki bir halk kütüphanecisi 179 930 kişiye hizmet vermeye çalışmaktadır. Bir önceki tabloda (Tablo 6) kütüphane başına düşen ortalama kütüphaneci sayısında Türkiye'ye yakın ülkelere (Almanya, İrlanda, Avusturya) bu tablo verileri ışığında baktığımızda bu yakınlığın değiştiğini, aradaki farkın azımsanmayacak düzeyde olduğunu görmekteyiz. Bu tablodaki veriler Türkiye'deki kütüphaneci sorununun AB ülkelerine göre ne kadar büyük ölçüde olduğunu ortaya koymaktadır.

IFLA'nın da temel aldığı ölçütlerden birisi olan kütüphanecilerin toplam personele oranını AB ülkeleri ve Türkiye'ye ilişkin olarak yansıtan tablo (Tablo 11) aşağıdadır.

Tablo 11. AB Ülkeleri ve Türkiye'deki Halk Kütüphanelerinde Kütüphanecilerin Toplam Personele Oranı

Ülkeler	*Halk Kütüphanelerindeki Personel Sayısı*	*Halk Kütüphanelerindeki Kütüphaneci Sayısı*	*Kütüphaneci Sayısı/ Toplam Personel Sayısı (%)*
Belçika	3 940	2 580	65,5
Danimarka	4 942	2 208	44,7
Almanya	11 183	10 126	90,5
Yunanistan	1 834	1 029	56,1
İspanya	6 608	4 139	62,6
Fransa	12 864	4 890	38,0
İrlanda	1 328	247	18,6
İtalya	23 840	5 984	25,1
Lüksemburg	153	38	24,8
Hollanda	8 408	2 510	29,9
Avusturya	9 362	776	8,3
Portekiz	756	219	29,0
Finlandiya	4 232	1 490	35,2
İsveç	6 293	2 486	39,5
İngiltere	26 843	6 552	24,4
Türkiye	***3 161***	***342***	***10,8***

Kaynak: United Nations, 2000; UNESCO, 1999; DİE, 1999; DİE, 1998; kutuphanelergm.gov.tr

Tablo11 verilerini IFLA (1986)'nın %33 olmasını önerdiği standart temelinde değerlendirecek olursak, bu konuda AB ülkelerinin diğer unsurlara göre daha olumlu bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Altı AB ülkesinin standardın altında olmasına karşın aradaki farkın çok fazla olmadığı görülmektedir. Buna göre, Avusturya ve İrlanda'nın en düşük, Almanya, Belçika ve Danimarka'nın ise en yüksek oranlara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye AB ülkeleri içinde kütüphaneci personelin toplam personele oranı açısından Avusturya'nın üzerinde ancak diğer ülkelerin gerisindedir ve ilgili standardı yakalaması için şu anki kütüphaneci sayısını yaklaşık 1,5 kat artırması gerekmektedir.[8]

Kısaca, personel konusunda gerek halk kütüphanesi başına düşen ortalama personel sayısı ve bunların hizmet vermekle yükümlü oldukları nüfus büyüklükleri, kütüphane başına düşen kütüphaneci sayısı, bir kütüphanecinin hizmet vermekle yükümlü olduğu nüfus büyüklüğü ve gerekse IFLA standartları açısından AB ülkeleri ile Türkiye arasında, Türkiye aleyhine olmak üzere, önemli derecede fark bulunmaktadır.

8 Belirtildiği üzere, burada Türkiye'ye ilişkin veri de 1997 yılına aittir. 2000 yılında toplam personel sayısının 2 923 ve kütüphaneci sayısının ise 284 () olduğu göz önüne alınırsa, kütüphaneci sayısının toplam personel sayısına oranı 2000 yılı için %9,7'dir.

Kullanıcı

Kullanıcı verileri, bir anlamda, bir ülkedeki halk kütüphanelerinin etkinliklerinin ve işlevselliklerinin doğrudan göstergesi olarak düşünülebilir. Kullanıcı verileri içinde etkin kullanımı ifade ettiği için en gerçekçi olanın "üye sayısı" olduğu genelde kabul edilmektedir. Bu nedenle, üye sayısının toplam nüfusa oranı o ülkedeki halk kütüphanelerinin kullanım düzeylerini yansıtan sağlam bir veridir. Aşağıdaki tablo (Tablo 12) bu konuda AB ülkeleri ile Türkiye'ye ait durumu karşılaştırmalı olarak sunmaktadır.

Tablo 12. AB Ülkeleri ve Türkiye'de Halk Kütüphanelerine Üye Oranları

Ülkeler	*Nüfus*	*Halk Kütüphanelerine Kayıtlı Üye Sayısı*	*Kayıtlı Üye Sayısının Toplam Nüfusa Oranı(%)*
Belçika	10 143 000	2 310 000	23,1
Danimarka	5 251 000	-	-
Almanya	81 818 000	9 935 000	12,1
Yunanistan	10 465 000	2 286 000	22,3
İspanya	39 242 000	6 066 000	15,4
Fransa	58 256 000	4 605 000	8,1
İrlanda	3 616 000	848 000	23,7
İtalya	57 333 000	6 756 000	11,4
Lüksemburg	413 000	-	-
Hollanda	15 494 000	4 346 000	28,9
Avusturya	8 055 000	929 000	11,9
Portekiz	9 921 000	-	-
Finlandiya	5 117 000	2 516 000	50,3
İsveç	8 838 000	172 000	2,0
İngiltere	58 694 000	33 630 000	59,6
Türkiye	***61 536 000***	***970.316***	***1,5***

Kaynak: United Nations, 2000; UNESCO, 1999; DİE, 1999; DİE, 1998; kutuphanelergm.gov.tr

Tablo 12 verileri, halk kütüphanelerinin kullanımı, dolayısıyla işlevselliği açısından AB ülkeleri ile Türkiye arasında önemli düzeylerde fark olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. İngiltere'de toplumun yaklaşık %60'ı halk kütüphanesine üye iken, Türkiye'de bu oran %1,5'dir. Aslında, Tablo 12'de Türkiye'ye ilişkin üye sayısı o yıla kadar üye olanların toplamıdır. Güncel ve gerçekçi bir sayı gibi görünmemektedir. Nitekim, yıllık üye güncellemesinin yapılmaya başlandığı bir sonraki yılda (1998) üye sayısı yarıya yakın oranda düşerek 498 180 olmuştur. 2000 yılı için ise üye sayısı 386 790'dır. Bu durumda oran %1'in altına düşmektedir. 1997 yılı rakamlarıyla bile düşünülse, İngiltere'de her *10 kişiden altısı*, Türkiye'de *1 000 kişiden onbeşi* halk kütüphanesine üyedir. Aradaki fark 40 katı bulmaktadır. AB ülkelerinde İsveç ve Fransa dışında yaklaşık %10'un altında halk kütüphanesi üye oranına sahip ülke bulunmamaktadır. Düşük orana sahip görünen Fransa ile Türkiye arasında bu konudaki fark yaklaşık 6 kattır.

Üye oranını bir ülkedeki halk kütüphanesi gerçeğini en somut biçimde yansıtan göstergelerden birisi olarak kabul edersek, bu konuda Türkiye'nin AB'nin çok gerisinde olduğu söylenebilir.

Halk kütüphanelerine kayıtlı üyelerin bu kütüphanelerden ödünç aldıkları yıllık ortalama kitap sayısı üyelerin etkinlik düzeylerini gösterebilecektir.

Tablo 13. AB Ülkeleri ve Türkiye'de Halk Kütüphanesi Üyelerinin Yıllık Ortalama Ödünç Kitap Alma Sayıları

Ülkeler	*Ödünç Alınan Kitap Sayısı (1997)*	*Halk Kütüphanelerine Kayıtlı Üye Sayısı*	*Üyelerin Ödünç Aldığı Yıllık Ortalama Kitap Sayısı*
Belçika	68 475 000	2 310 000	29,6
Danimarka	85 880 000	-	-
Almanya	310 778 000	9 935 000	33,2
Yunanistan	1 829 000	2 286 000	0,9
İspanya	22 111 000	6 066 000	3,6
Fransa	89 559 000	4 605 000	19,4
İrlanda	12 582 000	848 000	14,8
İtalya	257 962 000	6 756 000	38,2
Lüksemburg	1 990 000	-	-
Hollanda	158 286 000	4 346 000	36,4
Avusturya	15 728 000	929 000	16,9
Portekiz	1 753 000	-	-
Finlandiya	102 139 000	2 516 000	40,6
İsveç	71 005 000	172 000	412,8
İngiltere	573 391 000	33 630 000	17,0
Türkiye	***4 707 687***	***970 316***	***4,8***

Kaynak: United Nations, 2000; UNESCO, 1999; kutuphanelergm.gov.tr

Üyelerin halk kütüphanelerinden bir yılda ödünç aldıkları ortalama kitap sayısı açısından Türkiye, Avrupa Birliği ülkelerinden Yunanistan, Portekiz ve İspanya'nın önünde görünürken, diğer ülkelerden en az üç kat geridedir. Bir üye Finlandiya'da yılda yaklaşık 41, İtalya'da 39 kitap ödünç alırken, bu sayı Türkiye için yaklaşık 5'dir. Türkiye'ye ilişkin yıllık 5 sayısı 12 aya bölündüğünde üyelerin 2 ayda bir kitaptan daha az ödünç aldığı anlaşılmaktadır. Bunun yeterli olamayacağı söylenebilir. Yıllık ortalama ödünç alınan kitap sayısının en azından 24, yani, bir ayda iki kitap olması hedeflenmelidir.

Genel Değerlendirme

Buraya kadar iligili tabloların verileri ile halk kütüphanelerinin yapısal unsurlarına ilişkin durum Türkiye-AB arasında ve ülkeler düzeyinde karşılaştırmalı olarak verildi. Bu çerçevede Türkiye'nin genelde her unsur itibariyle AB'ye göre ge-

ride olduğu söylenebilir. Bu bölümde AB-Türkiye karşılaştırmasını incelediğimiz başlıkların AB ortalamasını temel alarak yapmak istiyoruz. Böylece genel değerlendirmeye gitmek kolaylaşacaktır.

Tablo 14. AB Ülkeleri ve Türkiye'deki Halk Kütüphaneleri Arasında Genel Niceliksel Karşılaştırma

	AB Ortalaması	*Türkiye*
Bir halk kütüphanesinin hizmet vermekle yükümlü olduğu nüfus büyüklüğü	9 879	46 974
Halk kütüphanelerindeki ortalama derme büyüklüğü (Kitap sayısı)	17 675	8 623
Halk kütüphanelerinde çalışan ortalama Personel sayısı	3,2	2,4
Bir halk kütüphanesi personelinin hizmet vermekle yükümlü olduğu nüfus büyüklüğü	3 040	19 467
Kütüphanelerde çalışan ortalama kütüphaneci sayısı	1,2	0,3
Kütüphanecilerin toplam personele oranı (%)	36,9	10,8
Bir halk kütüphanecisinin hizmet vermekle yükümlü olduğu nüfus büyüklüğü	8 233	179 930
Halk kütüphanesine üye olanların nüfusa oranı (%)	20,7	1,5
Halk kütüphanesi üyelerinin ödünç aldıkları yıllık ortalama kitap sayısı	50,6	4,8

Kaynak: United Nations, 2000; UNESCO, 1999; DİE, 1999; DİE, 1998; kutuphanelergm.gov.tr

Tablo 14'de yer alan veriler Türkiye'nin halk kütüphaneleri alanında niceliksel olarak AB'yi yakalamasının güç göründüğünü ortaya koymaktadır. Görüldüğü gibi, bir halk kütüphanesinin hizmet vermekle yükümlü olduğu nüfus büyüklüğünde AB ortalaması 9 879 iken, Türkiye için bu sayı yaklaşık beş katı olan 46 974'tür. AB'de bir halk kütüphanesinde ortalama 17 675 kitap varken, Türkiye'deki halk kütüphanelerinde ortalama 8 623 kitap bulunmaktadır. Bir halk kütüphanesinde çalışan personel sayısı AB'de 3,2 Türkiye'de 2,4'tür. Halk kütüphanesi başına düşen kütüphaneci sayısında AB ortalaması 1,2 iken Türkiye için bu sayı 0,3 (dört kat daha az) görünmektedir. Bir başka deyişle, AB'de bir halk kütüphanecisi 8233 kişiye hizmet verirken, Türkiye'deki halk kütüphanecisinin hizmet vermekle yükümlü olduğu kişi sayısı 179 930'dur. Aradaki yaklaşık 22 katlık fark, aynı zamanda, Türkiye'deki halk kütüphanecisinin içinde bulunduğu koşulların güçlüğünü göstermektedir. Halk kütüphanelerinin toplumsal kullanım düzeylerini yansıtan verilere göre, AB'de toplumun ortalama %20.6'sı halk kütüphanelerine üye (etkin kullanıcı) iken, Türkiye'de bu oran yalnızca %1,5'dir. Bu konuda AB ile Türkiye arasındaki oransal fark Topluluk ile Türkiye'nin halk kütüphanesi gerçeği arasındaki farkı niceliksel açıdan somut bir biçimde ortaya koymaktadır. Ayrıca, bu verilerin kültürel nitelikle ilgili oldukları göz önüne alındığında, Türkiye'nin kültürel düzey açısından da Topluluğun uzağında bulunduğu ortaya çıkmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Sunulan bulgular temelinde elde edilen sonuıçları şöyle sıralayabiliriz:

1. Türkiye'deki halk kütüphaneleri, kütüphane sayısı, kütüphanelerindeki kitap sayısı, kayıtlı üye sayısı, personel ve kütüphaneci sayılarını içeren niceliksel açıdan AB ülkelerinin önemli ölçüde gerisindedir.
2. Türkiye'deki halk kütüphanelerinin her birisi AB ülkelerindekilere göre çok daha fazla nüfusa hizmet vermek zorundadır.
3. Türk halk kütüphaneleri AB ülkelerindekilere göre çok daha küçük dermelerle hizmet vermektedirler.
4. Türkiye'deki halk kütüphaneleri AB ülkeleri halk kütüphanelerine göre daha az sayıda personele sahiptir. Bu nedenle de çok daha fazla kişiye hizmet vermekle yükümlüdürler.
5. Türk halk kütüphanelerinde AB ülkelerinde olduğundan daha az sayıda kütüphaneci çalışmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'deki bir halk kütüphanecisinin hizmet verdiği nüfus AB'ye göre çok daha büyüktür.
6. AB ülkelerindeki halk kütüphaneleri Türkiye'ye göre daha yoğun olarak kullanılmaktadır. Bu ülkelerde halk kütüphanelerine üye olanların oranı Türkiye'nin çok üzerindedir.
7. AB ülkelerindeki halk kütüphanesi üyeleri Türkiye'dekilere göre kütüphaneden daha fazla kitap ödünç almaktadırlar.
8. AB ülkelerinin bir bölümü de IFLA standartlarını yakalayamamışlardır. Ancak, AB ülkelerinin IFLA standartlarında Türkiye'den çok daha iyi durumda oldukları, bir başka deyişle, Türkiye'nin IFLA standartları açısından da AB ülkelerinin gerisinde bulunduğu söylenebilir.

Sayısal verilerle ortaya konmaya çalışılan niceliksel durum, Türkiye'nin halk kütüphaneleri açısından, hedeflediği Avrupa Birliği'nin bir hayli uzağında bulunduğunu göstermektedir. Bu konuda gerçekçi olmakta yarar bulunmaktadır. Bu nedenle de Türkiye eğer AB'ye girmeyi gerçekten istiyorsa, konunun yetkilileri halk kütüphaneleri alanında gerekenleri yapmalı, eksiklikleri gidermelidir. Niceliksel yeterlilik nitelikle koşut götürülmeli, niceliğin nitelik için koşul olduğu unutulmamalıdır. Aksi takdirde, bu alandaki durum bir süre sonra AB'ye uyum açısından karşımıza bir sorun olarak konacaktır. Sorunun kendimiz tarafından algılanması ve çözümlenmesi yönünde adımlar atılması daha sağlıklı olacaktır. Ge-

rekli değişiklikleri AB hedefine değil Türk toplumunun kültürel gelişimi amacına dayandırmak doğru bir yaklaşım gibi görünmektedir. Bu konudaki IFLA standartları yıllardır Türkiye'nin bulunduğu noktayı zaten göstermekteydi. AB hedefinin bunda bir değişiklik yarattığı düşünülmemelidir. Ancak, bu hedefi koyan ve savunanların gereğini yerine getirme yönünde davranma sorumlulukları bulunmaktadır. Çalışmada ortaya konan bulgular bu konudaki duyarsızlığın, bilinçsizliğin ve belki de farkında olmayışlığın boyutlarını tarihe küçük bir not olarak düşmektedir. Anlaşılan Türkiye yakında bu alanda da "ev ödevlerini" yapmamakla suçlanabilecektir. İşin kötüsü, bu suçlamaya vereceği haklı bir yanıtı ne yazık ki bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Aslan, Selma. (1998). "Halk kütüphanelerinin toplumsal rolü", *Türk Kütüphaneciliği* 12(4) : 306-312.

———. (2000). "21. yüzyıl toplumunda kütüphanelerin rolü", *Türk Kütüphaneciliği* 14(2) : 213-219.

Aytepe, Oğuz. (1999). *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti tarihi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Commission of the European Communities. (1997). *Public libraries and the information society,*. Ed. by M. Segbert. Luxemburg: EC.

Council of Europe. (1999). *Draft European convention for the protection of the audio-visual heritage*. Strasbourg: Council of Europe (CM(99)91).

———. (1998). *Freedom of expression and the communication networks*. by Paul Sturges. Strasbourg: Council of Europe (CC-CULT(98)18).

———. (2000). *Libraries and democracy: The Responsibilities of the State, local authorities and professionals*. Second edition, April 2000. Proceedings of the International Conference (Strasbourg, 23-25 November 1998), ed. by Alison Rivers and Ada Deflorio. Strasbourg: Council of Europe (DGIV/CULT/POL/book (2000)9.

———. (1996). *The reform of library legislation in central Europe: Recommendations and case studies (1994-1995)*. Strasbourg: Council of Europe. (CC/LIVRE(96)1).

DİE. (1999) *Sayılarla Türkiye ve Avrupa Birliği 1991-1996*. Ankara: DİE.

———. (1998). *Türkiye istatistik yıllığı 1997*. Ankara: DİE.

http://culture.coe.fr/books/eng/ecubook%20r.3.htm[13.7.2001]

http://europa.eu.int/comm/enlargement/intro/index.htm. [31.5.2001]

http://www.abgs.gov.tr [1.11.2001]

http://www.kutuphaneler.gov.tr [23.10.2001]

IFLA. (1986). *Guidelines for public libraries*. München: K.G.Saur.

Martin, Jill. (1998). "Strong support for libraries is currently coming from Europe", *The Library Association Record* 100 (9): 455.

Moore, Nick. (2000). "Enformasyon politikalarına küresel bir bakış", Çev. Selma Aslan *Türk Kü-*

tüphaneciliği 14(1) : 60-81.

Sağlamtunç, Tülin. (1989). "Avrupa Topluluğu'nun kültür politikası ve kütüphaneler", *Türk Kütüphaneciliği* 3(4): 176-188.

Statistisches Bundesamt. (1999). *Statistisches Jahrbuch 1999 für die Bundesrepublik Deutschland und für das Ausland.* Wiesbaden: Statistisches Bundesamt.

UNESCO. (1999). *Statistical yearbook 1999.* Paris: UNESCO.

United Nations. (2000). *Statistical yearbook 1997.* New York: United Nations.